

3 KRONIKA²⁰²² 70

IZ ZGODOVINE LJUTOMERA

70
2022

KRONIKA

kronika.zzds.si/kronika

Iz zgodovine Ljutomera

Uredil Miha Preinfalk

IZDAJA ZVEZA ZGODOVINSKIH DRUŠTEV SLOVENIJE

<https://zzds.si>

Kronika 2022, letnik 70, številka 3 – Iz zgodovine Ljutomera

Odgovorni urednik/ Managing editor:

dr. Miha Preinfalk (Ljubljana)

Tehnična urednica/ Technical editor:

mag. Barbara Šterbenc Svetina (Ljubljana)

Uredniški odbor/ Editorial board:

mag. Sonja Anžič-Kemper (Pforzheim, Nemčija), dr. Aleš Gabrič (Ljubljana),
dr. Stane Granda (Ljubljana), dr. Katarina Keber (Ljubljana), dr. Miha Kosi (Ljubljana),
dr. Harald Krahwinkler (Celovec), Irena Lačen Benedičič (Jesenice),
dr. Tomaž Lazar (Ljubljana), dr. Hrvoje Petrić (Zagreb), dr. Vlasta Stavbar (Maribor),
dr. Imre Szilágy (Budimpešta) in dr. Nadja Terčon (Piran)

Za znanstveno korektnost člankov odgovarjajo avtorji.

© Kronika

Redakcija te številke je bila zaključena:

20. oktobra 2022

Naslednja številka izide/ Next issue:

februar/ February 2023

Prevodi povzetkov/ Translations of Summaries:

Manca Gašperšič - angleščina (English)

Lektoriranje/ Language Editor:

Rok Janežič, Jasmina Muhič

UDK/ UDC:

Breda Pajsar

Uredništvo in uprava/ Address of the editorial board:

Zgodovinski inštitut Milka Kosa ZRC SAZU / Milko Kos Historical Institute at ZRC SAZU
Novi trg 2, SI-1000 Ljubljana

Letna naročnina/ Annual subscription:

za posameznike/ Individuals 25,00 EUR

za študente in upokojene/ Students and Pensioners 18,00 EUR

za ustanove/ Institutions 30,00 EUR

Cena te številke v prosti prodaji/ Single issue 20,00 EUR

Izdajatelj/ Publisher:

Zveza zgodovinskih društev Slovenije

Aškerčeva cesta 2

SI-1000 Ljubljana

Transakcijski račun/ Bank Account:

Zveza zgodovinskih društev Slovenije 02010-0012083935

Sofinancirajo/ Financially supported by:

Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije/ Slovenian Research Agency
ZRC SAZU, Zgodovinski inštitut Milka Kosa/ ZRC SAZU, Milko Kos Historical Institute

Izid te številke so finančno podprli tudi:

Občina Ljutomer, Cleangrad, Krim, Filipič Srečko Transport, Teleing gradnje,

Avto Rajh, Makoter d. o. o. in M-Energetika.

ZRC SAZU
Zgodovinski inštitut
Milka Kosa

FILIPČ SREČKO
transport d.o.o.

TELEING
GRADNJE d.o.o.

CLEANGRAD

MAKOTER d.o.o.

m-energetika
energija za našo prihodnost

Računalniški prelom/ Typesetting:

Medit d.o.o.

Tisk/ Printed by:

Fotolito Dolenc d.o.o.

Naklada/ Print run:

420 izvodov/ copies

Revija Kronika je vključena v podatkovno bazo/ Kronika is indexed in:

Scopus; Historical Abstracts, ABC-CLIO; MLA International Bibliography; PubMed; ERIH Plus; Bibliography of the History of Art.

Na naslovni strani/ Front cover: Vladimir Potočnik: Ljutomer, olje na platno (oil painting), 2011, 100 x 150 cm (RKD 264, inv. št. 193)

Na zadnji strani/ Back cover: Grb Ljutomera / Coat of Arms of Ljutomer (RKD Občine Ljutomer, evid. list 251).

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

94(497.4Ljutomer)(082)

IZ zgodovine Ljutomera / uredil Miha Preinfalk ; [prevodi povzetkov Manca Gašperšič - angleščina]. - Ljubljana : Zveza zgodovinskih društev Slovenije, 2022. - (Kronika, ISSN 0023-4923 ; letn. 70, št. 3)

ISBN 978-961-6777-30-8
COBISS.SI-ID 127614979

40. zborovanje Zveze zgodovinskih društev Slovenije Izzivi slovenskega zgodovinopisja v 21. stoletju

Vljudno vabljeni na **40. zborovanje slovenskih zgodovinarjev**, ki bo potekalo **19. in 20. aprila 2023, v Novi Gorici**. Glede na to, da gre za jubilejno zborovanje, smo z organizacijo počakali na čas, ko močno upamo, da nam epidemija ne bo preprečila izvedbe dogodka v živo.

Poleg sodelujočih, ki se boste zborovanja udeležili s prispevki, prijazno vabljeni tudi vsi, ki bi se zborovanja želeli udeležiti le kot poslušalci in sodelujoči v diskusijah, ki bodo sledile posameznim prispevkom. V slednjem primeru se prijavite z e-pošto na info.zzds@gmail.com, **do 20. februarja 2023**.

Veselimo se vsebinsko in metodološko bogatega jubilejnega zborovanja, ki bo, tako si želimo, obravnavalo vsa zgodovinska obdobja!

Kotizacija za zborovanje znaša 60 evrov, v zadnjem mesecu pred zborovanjem pa 70 evrov; vključevala bo tudi osvežitev med odmori. Plačilo kotizacije bo mogoče od 30. januarja 2023 dalje. O tehničnih podrobnostih glede plačila vas bomo pravočasno obvestili na spletni strani Zveze zgodovinskih društev Slovenije (<https://zzds.si/>) in prek zgo-liste.

Vodstvo ZZDS

KAZALO

Razprave

Miha Preinfalk:	Ljutomer – majhna, a samozavestna prestolnica Prlekije.....	495
	Ljutomer – a small yet confident capital of Prlekija	497
Martin Bele:	Ljutomer v srednjem veku	499
Andrej Hozjan:	Posestne razmere na Ljutomerskem do razpusta zemljiških gospostev (1848).....	511
Tomaž Markovič:	Delitev zemljiške posesti Tomaža Ignaca barona Mauerburga v okolici Ljutomera	549
Boris Golec:	Hišna posest v trgu Ljutomer od njegovih začetkov do franciscejskega katastra	561
Igor Sapač:	Grad (Gornji) Ljutomer. Arhitekturnozgodovinski oris	611
Igor Sapač:	Grad Branek. Arhitekturnozgodovinski oris	659
Mojca Horvat:	Arhivski fond Magistrat Ljutomer (1535–1914)	739
Boris Golec:	Ne Murat in ne Pašič, pokristjanjeni Turki so bili drugi Lotmeržani	757
Metoda Kemperl:	Župnijska cerkev v Ljutomeru in zgodnjebaročna sakralna arhitektura v Prlekiji	765
Simona Kostanjšek Brglez, Boštjan Roškar:	Baročna oprema ljutomerske cerkve sv. Janeza Krstnika	783
Lilijana Urlep:	Slomšek Ljutomera ni obiskal samo enkrat, ampak dvakrat	797
Nina Ditmajer:	Franc Cvetko – slovenski Cicero	809
Tomaž Markovič:	Obrt v Ljutomeru skozi čas	819
Miha Šimac:	Ljutomerska fara v veliki vojni: paberki iz Nadškofijskega arhiva Maribor in časopisnih notic	839
Branko Vnuk:	Opus ljutomerskega slikarja Romana Fekonje (1868–1910) v luči časopisnih in drugih virov	857
Klemen Kocjančič:	»Najhujše zlo v Prlekiji«: <i>Polizei-Reiter-Abteilung</i> <i>Serbien</i> v Ljutomeru in okolici	895
Bogdan Kolar:	Ljutomerčan Jakob Kolarič – organizator in povezovalac Slovencev v Torontu.....	909
Matija Zorn, Peter Mikša:	Mejniki na štajersko-ogrski meji – nekaj primerov iz Občine Ljutomer in okolice.....	921
Klemen Kocjančič:	Ljutomer med slovensko osamosvojitveno vojno leta 1991	933
Srečko Pavličič:	Ali ste vedeli, da	947

Po razstavah

Splošna muzejska zbirka Ljutomer in Galerija
Ante Trstenjak (*Tomaž Markovič*)955

Gradivo

Domoznanska dejavnost Splošne knjižnice
Ljutomer (*Jasna Branka Staman*)961

Ocene in poročila

Ivan Rihtarič: Okraj Ljutomer 1945–1950.
Upravno-politična in gospodarska skica
(*Boštjan Zajšek*)967

1.01 Izvirni znanstveni članek

UDK 929.52Mauerburg
332.21(497.412Ljutomer)"16"DOI: <https://doi.org/10.56420/Kronika.70.3.03>

Prejeto: 22. 7. 2022

Tomaž Markovičmag., prof. geo. in zgod., muzejski sodelavec, Splošna knjižnica Ljutomer OE Muzej, Glavni trg 2, SI-9240 Ljutomer
E-pošta: muzej@lju.sik.si

Delitev zemljiške posesti Tomaža Ignaca barona Mauerburga v okolici Ljutomera

IZVLEČEK

Rodbina Mauerburg se je pojavila na območju Ljutomera v drugi polovici 17. stoletja s prihodom dr. Tomaža Ignaca († 1688), ki se je sprva pisal Maurer. Ta je poleg številnih posesti kupil tudi grad Branek, ki je pod novo rodbino doživel pravi razcvet. Tomaž Ignac je svojim potomcem zapustil ogromno imetje, ki je bilo takrat ocenjeno na 230.000 glđ. Njegov naslednik je imel s podedovanim bogastvom tlakovano pot, da postane ne le gospod Braneka, temveč celotnega ljutomerskega gospostva vključno s trgom Ljutomer. O tem prča tudi Urbar zemljiške posesti in gornine v Ljutomersko-Ormoških goricah, ki je nastal tik po smrti barona Tomaža Ignaca Mauerburga leta 1688 in je odličen vir za razumevanje delitve ogromne dediščine med njegovimi potomci.

KLJUČNE BESEDE

trg Ljutomer, grad Branek, rodbina Mauerburg, Tomaž Ignac Maurer pl. Mauerburg, urbar

ABSTRACT

THE DIVISION OF THOMAS IGNAZ BARON MAUERBURG'S ESTATE AROUND LJUTOMER IN 1688

The Mauerburg family appeared in the Ljutomer area in the second half of the seventeenth century with the arrival of Dr Thomas Ignaz († 1688), who initially bore the family name Maurer. Apart from numerous estates, he also bought Branek Castle, which flourished under the new family. Thomas Ignaz bequeathed to his descendants a tremendous estate with a value estimated at 230,000 gulden at that time. The inherited property paved his successor's way to becoming the lord of not only Branek Castle but also of the entire Ljutomer seigniory, including the market town of Ljutomer. This is also confirmed by The Land Register of Estates and Vineyard Taxes in the Wine-Growing Hills of Ormož-Ljutomer, which was compiled on the death of Baron Thomas Ignaz Mauerburg in 1688 and serves as an excellent source for understanding the division of immense inheritance between his descendants.

KEY WORDS

market town of Ljutomer, Branek Castle, Mauerburg family, Thomas Ignaz Maurer von Mauerburg, land register

Rodbina Mauerburg se je pojavila na območju Ljutomera v drugi polovici 17. stoletja s prihodom dr. Tomaža Ignaca Maurerja. Ta je poleg številnih posesti kupil tudi grad Branek, ki je pod novo rodino doživel pravi razcvet. Tomaž Ignac je svojim potomcem zapustil ogromno imetje, ki je bilo takrat ocenjeno na skupno denarno vrednost 230.000 gld.¹ Njegov naslednik je razen pravega bogastva imel tlakovano pot, da postane ne le gospod Braneka, temveč tudi celotne ljutomerske gosposčine vključno s trgom Ljutomer. Prav v tem času je nastal tudi *Urbar zemljiške posesti in gornine v Ljutomersko-Ormoških goricah*. Nastal je tik po smrti barona Tomaža Ignaca Mauerburga leta 1688 in je odličen vir za razumevanje delitve tamkajšnje posestne dediščine med njegovimi potomci. Urbar, ki je v članku podrobneje predstavljen in razčlenjen, ponuja vpogled v velikost ter vrednost majhnega dela braneškega gospostva. Urbar se nanaša na območje današnjega Koga z okolico, južno od Ljutomera. To območje je po smrti barona Tomaža Ignaca st. Mauerburga pripadlo enemu od njegovih sinov in tako izginilo z zemljevida posesti gosposčine Branek.²

Grad Branek

Središče gospostva »Gornji grad« ali Branek je bil enako imenovani grad, ki je stal na severu majhne vasi Zgornji Kamenščak, šest kilometrov zahodno od Ljutomera. Na tem mestu je imel vsakokratni lastnik gradu odličen razgled nad Murskim poljem in Ščavniško dolino. Branek naj bi dobil svoje ime po močnem stolpu »braniku«, kamor so se okoliški prebivalci zatekali ob številnih sovražnih vpadih. V virih so grad zapisovali s kastelonimi *Maylegg*, *Maleck* in *Malleg*. Po nekaterih navedbah naj bi omenjeni stolp »branik« konec 13. stoletja zgradil vitez Bertold. Grad Branek je veljal v srednjem veku za varno in utrjeno zavetje. Po njem je dobila ime tudi bližnja vas, v virih zapisana *Brunigl*, *Prueniggen* in *Brunigh*, kar je bilo v nemščino preoblikovano ime za Branek in Branoslavce.³

Grad Branek je bil skozi zgodovino večkrat uničen. Sredi 17. stoletja je bil iz neznanih razlogov hudo poškodovan in takrat je razdrti grad brez vrat in oken dobil v last Tomaž Ignac Maurer. Pod njegovim okriljem je začela grajska stavba dobivati novo podobo, saj so jo obnovili in konkretno povečali. Leta 1681 je na Vischerjevi upodobitvi prikazana kot mogočen grad z dobro utrjenim obzidjem.⁴

Konec 17. stoletja je imela zgradba štiri etaže, velik stolp s čebulasto streho in več velikih gospodarskih poslopij. Obdajalo ga je tudi visoko obzidje, ki je imelo na vogalih štirioglate bastije. Leta 1693 je grad močno uničil požar. Mauerburgi so obnovili celotno poslopje razen obrambnega stolpa, saj tega na kasnejših upodobitvah gradu ni več.⁵ Na začetku 18. stoletja je bil Branek verjetno več let ponovno na udaru, saj so se v njegovi bližini utaborili kruci, ki so pustošili po Pomurju v več valovih. Leta 1703 so si na širšem območju Ljutomera utrdili več taborov, iz katerih so jezdili na roparske pohode v bližnje vasi. Eden od teh taborov je bil prav na očitno osvojenem gradu Branek, zato je velika verjetnost, da je v tem letu utrpel večjo škodo. Sredi 19. stoletja je sledil napad s strani nezadovoljnih osvobojenih okoliških podložnikov, ki niso zmogli poravnati težkih bremen, ki jim jih je naložil braneški gospod. Napad na gradu ni pustil večje škode ali trajnih posledic.⁶

Branek je bil v rokah Tomaža Ignaca Maurerja st. Mauerburga in njegovih naslednikov do leta 1732. Z možitvijo z edino dedinjo jih je nasledila rodbina Codroipo, ki je imela grad v lasti vse do leta 1903. Objekt je v lasti nove rodline močno pridobil ugled, saj je sredi 19. stoletja veljal za enega najimenitnejših gradov v deželi. Ob 65 sobah je imel celo gledališče in kapelo z zvonikom. Po nekaj desetletjih miru je grad leta 1870 zajela nova katastrofa. Zaradi lege delno na strmem pobočju in obilice dežja je prišlo do udara zemlje, ki je s seboj odnesel celotno severno stran grajske stavbe. Iz varnostnih razlogov so to stran povsem porušili, ostale nedotaknjene prostore pa so podprli z močnim zidovjem. Po tej naravni katastrofi je bilo uporabnih le še okrog deset sob za lastnika, kapela ter obširno gospodarsko poslopje. Leta 1925 je Braneku dokončni udarec zadal požar, ki ga je domnevno namerno podtaknil tedanji lastnik Bratuša, ki se je tako želel polastiti zavarovalnine. Po tem dogodku si grad ni več opomogel, saj so se njegovi lastniki zavestno odpovedovali obnovi zaradi visokih vzdrževalnih stroškov in davkov. Tako je danes Branek le še majhna pravokotna enonadstropna stavba, zidana iz opeke, ki ne daje nikakršnega občutka, da je tukaj nekoč stal mogočen grad.⁷

Rodbina Mauerburg in grad Branek

Rodbina Mauerburg se je na Braneku uveljavila po sredi 17. stoletja. Dr. Tomaž Ignac Maurer je zakupil in nato od grofa Gašperja Draškovića odkupil nekaj braneške posesti v okolici Ljutomera skupaj z gradom, ki je bil do leta 1630 v lasti družine Mail-

¹ Denarne enote v preglednicah, v grafih in v tekstu: goldinar (gld), šiling (š), krajcar (kr), denarič (d).

² Članek je del moje magistrske naloge z naslovom *Zemljiška posest rodline Mauerburg v ormoško-ljutomerski okolici ter gorica po urbarju 1688*, ki sem jo leta 2020 napisal pod mentorstvom prof. dr. Andreja Hozjana.

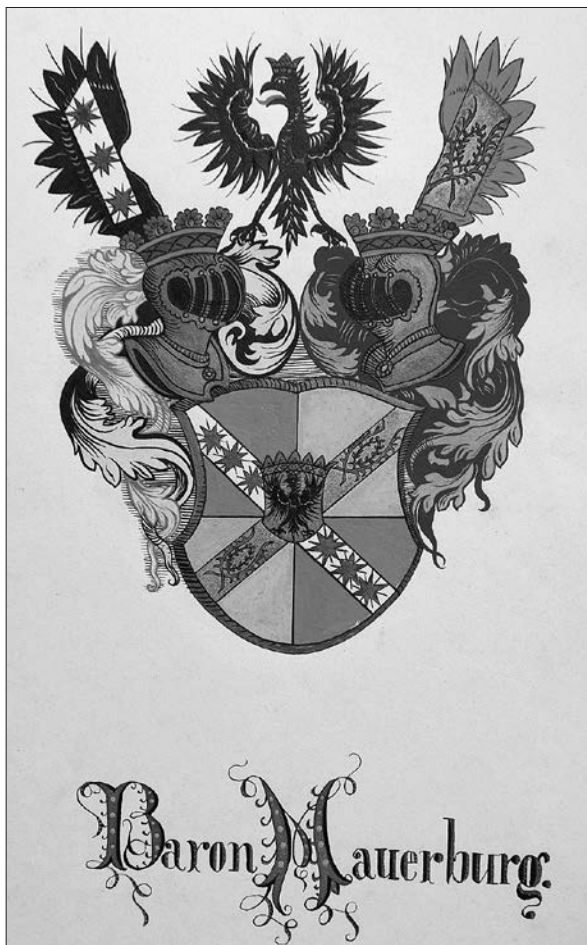
³ Slekovec, *Trg in župnija Ljutomer*, str. 955.

⁴ Kovačič, *Ljutomer*, str. 201–203.

⁵ Janežič, *Grad Branek*, str. 5.

⁶ Prav tam; Pintarič, *Odnosi med trgom*, str. 55–56.

⁷ Janežič, *Grad Branek*, str. 5. O novih dognanjih glede gradu Branek gl. prispevek Igorja Sapača v tej publikaciji.

Grb rodbine Mauerburg
(Slekovec, Trg in župnija Ljutomer).

gräber, nato pa večinsko Draškovičev in še drugih so-lastnikov. Več zgodovinarjev umešča rojstvo Tomaža Ignaca med leti 1615 in 1625 v trgu Fehring oziroma v njegovi bližnji okolici. Njegov stan je neznan, saj je lahko prihajal iz kmečke ali pa trške katoliške družine. Že v zgodnjih letih, okoli leta 1630, je Tomaž Ignac študiral pri graških jezuitih. Deset let pozneje si je pridobil akademsko stopnjo magistra filozofije. Vzporedno s filozofijo je v Gradcu študiral še teologijo in študij nato nadaljeval v Sieni, kjer je leta 1644 tudi doktoriral. Kmalu si je pridobil visoko službo v deželni upravi Štajerske, kar ga je pripeljalo v krog pomembnih ljudi. Leta 1666 je že kot cesarski dvorni tajni svetnik dobil položaj dvornega tajnika. Iz leta v leto je na podlagi dobrega dela rastelel njegov ugled in s tem tudi njegovo imetje, kar je opazil tudi cesar Leopold I., ki mu je leta 1671 na njegovo prošnjo podelil plemiški viteški stan s predikatom »plemeniti Mauerburg Braneški«. Tako je hkrati postal deželan notranjeavstrijskih dežel oziroma konkretno Štajerske. Desetletje pozneje, leta 1681, je Tomaž Ignac Maurer pl. Mauerburg doživel vrhunec svoje bogate kariere, saj je pridobil baronski stan s predikatom

»visokorodni gospod Braneški, na sv. Jožefu in Spodnjem Ljutomeru«.⁸

Hkrati s plemiškimi nazivi si je Tomaž Ignac skozi desetletja večal tudi premoženje. To se je pričelo že leta 1655, ko se je poročil z z Rozino Hilleprandt, vdovo po zdravniku Tobiji Reissnerju. V zakonu je povila sedem otrok, in sicer pet hčera ter sinova dvojčka, Tomaža Ignaca ml. in Janeza Jožefa, ki sta pozneje od očeta v glavnem podedovala največji del premoženja. Tomaž Ignac st. je postopoma ves čas kupoval posesti v Prlekiji. Tako je postal lastnik več nepremičnin v okolici Ljutomera in Ormoža. Grad Branek je kupil najpozneje do leta 1670. Zato je velika verjetnost, da je bil njegov lastnik že pred letom 1671, saj je ob prvi nobilitaciji že imel predikat »Braneški«, česar kot nelastnik ne bi mogel dobiti. Tomaž Ignac je med drugim izkoristil tudi propadanje gospostva Dolnji grad v Ljutomeru. Pokupil je njegov večinski del posesti tako, da je dotedanjim lastnikom odplačal večinski delež njihovih dolgov. Skozi desetletja so si Tomaž Ignac Mauerburg in nasledniki na Braneku ustvarili veličastno graščino, ki je imela vedno močnejši vpliv na širše območje Ljutomera. S tem se je kmalu uvrstil med večje posestnike svoje dobe. Poleg obsežne posesti si je ugled še dodatno povečal s službami na notranjeavstrijskem in tudi cesarskem dvoru in tako prišel v krog najimenitnejšega plemstva na skrajnem jugu cesarstva.⁹

Po smrti prve žene leta 1668 se je v drugo kmalu poročil s skoraj 30 let mlajšo vdovo Ano Marijo pl. Zauchenberg, rojeno pl. Grössing. Na njuni poroki v Gradcu se je zvrstilo veliko imenitnih osebnosti, kar priča o njegovem pomembnem položaju in prepoznavnosti že v tistih letih. Njuno skupno življenje pa ni trajalo dolgo, saj je Ana Marija pobegnila h goriškemu plemiču Karlu grofu Thurn-Valsassina. Po vrnitvi v Notranjo Avstrijo je želela obnoviti razmerje s Tomažem Ignacem, vendar se ta, kljub posredovanju vplivnih ljudi, ni več zmenil zanjo. Tako je Ana Marija ostala brez moža in brez slehernega deleža njegovega premoženja.¹⁰

Mauerburgova prisotnost na Braneku je bila le občasna, saj je uradoval na graškem dvoru. Kljub temu se je na območju Ljutomera takrat zgodilo veliko sprememb. Ravno v njegovem času je bilo v Ljutomeru in okolici največ čarovniških procesov. Nedvomno je bil sam baron kot tukajšnji zemljiški gospod in lastnik trga posredno ali celo neposredno povezan s tem. Obtoževanje in obsodbe Ljutomerčank/ov kot »čarovnic/kov« je povzročilo njihov propad, njihova posest pa je bila zaplenjena in je tako samodejno postala last gosposčine, ki je tudi na tak način širila svojo posest. V ozadju teh dejanj je bil tudi močno prisoten Mauerburgov katolicizem. Ba-

⁸ Pavličič, Dr. Tomaž Ignac Maurer, str. 58–60.

⁹ Slekovec, *Trg in župnija Ljutomer*, str. 956–958.

¹⁰ Pavličič, Dr. Tomaž Ignac Maurer, str. 62.

ron je svoj vpliv skušal prenesti tudi na sam Ljutomerski trg, kar mu je v veliki meri tudi uspelo. Zaradi tega se je s trškim svetom in tržani večkrat znašel na sodišču. Najbolj odmevna in dolgotrajna tožba je bila glede trških svoboščin in pravic, ki jih je trg pridobil na pošten način s poplačilom preostalega deleža dolgov bivšega lastnika Dolnjega gradu in hkrati trškega gospoda grofa Draškovića. Tožbo je kljub temu dobil Mauerburg z utemeljitvijo, da pridobljeni privilegiji trga niso bili pravočasno zabeleženi pri deželni oblasti. Razlog, zakaj tega ni nihče pravočasno zabeležil, ostaja skrivnost. Brezkompromisnost in oholost novega lastnika se je prenesla na njegove dediče in potomce. Zato je bil to šele začetek večdesetletnih sporov med tržani in gospodstvom na območju Ljutomera. Tomaž Ignac baron Mauerburg je kmalu zatem, decembra 1686, umrl v Gradcu. Pokopan je v tamkajšnji frančiškanski cerkvi, v kapeli Naše ljube gospe.¹¹

Svojim otrokom je zapustil ogromno imetje, ki je bilo takrat uradno ocenjeno na 230.000 gld. Ena od hčera je umrla že kot otrok, dve hčeri sta v dekliških letih odšli v samostan, ostali dve hčeri pa sta se obe poročili v plemiške družine in ju je lahko odpravil z ustreznim denarno doto. Tako se je bogato zemljiško imetje razdelilo med oba sinova. Večinski delež – gospodstvo Branek ter večina druge posesti in še gotovinski denar – je pripadel očitno v očetovi oporoki določenemu sinu Tomažu Ignacu ml., ki se je zato leto pred očetovo smrtjo na njegovo željo preselil na grad. Tukaj je zaživel kot novi zemljiški gospod in prevzel dediščino z dolžnostjo, da bratu in eni od sester preda manjši del posesti ter izplača določen znesek odpravnine.¹² Po navedbi Kovačiča¹³ naj bi Tomaž Ignac s 15. decembrom 1686 podedoval 20.000 gld, s čimer je dobro leto pozneje, 14. januarja 1688, od svojega brata odkupil posesti v vrednosti 29 imenskih funtov in 4 šilinge gosposkih davščin.¹⁴ Z analizo besedila v obdelanem viru in z drugimi že dostopnimi viri bom dokazal, da ni bilo tako, kot je zapisal Kovačič, temveč drugače.

Tomaž Ignac ml. je sledil stopinjam očeta, saj se je hitro znašel v sporih s tržani Ljutomera. Iz leta v leto se je tožil s posameznimi prebivalci in tako povzročil veliko razburjenosti. S soprogo Ano Marijo, rojeno grofico Coronini, je imel tri otroke: Jurija Ignaca Antona, rojenega in krščenega v Ljutomeru 1690,

Frančiško Antonijo in Rozino. Umrl je precej mlad, in sicer leta 1693. Z oporoko je zapustil vse imetje edinemu sinu. V imenu mladoletnega sina je njegovo dediščino kot skrbnik upravljal Karel Ferdinand baron Schaffman, bližnji sorodnik njegove tete, ki je bil takrat prisednik deželnega sodišča. Tudi v njegovem času so Ljutomerčani precej trpeli, saj je znova prihajalo do številnih sporov in celo krvavih spopadov. Leta 1704 so po Ljutomeru in njegovi okolici puštošili tudi kruci. Baron Schaffman tržanov ni branil, ampak so se ti morali znajti po svoje.¹⁵

Po Schaffmanovi smrti leta 1710 je bil Jurij Ignac Anton baron Mauerburg predčasno razglašen za polnoletnega. S tem je lahko uradno prevzel grad Branek z vsemi pripadajočimi zemljišči. Na slovesni seji je tržanom Ljutomera obljubil, da bo dober in skrben gospodar, oni pa, da mu bodo podložni in spoštljivi. Vendar je že po nekaj mesecih z dejanji sledil svojima predhodnikoma in tako je vnovič prišlo do razkola. Za razliko od očeta in deda je bil Jurij Ignac Anton ob prevzemu gosposčinske oblasti dokaj mlad, zato je ta spor trajal več kot dvajset let. Zgodovinarji njegovo obdobje navajajo kot žalostno in najmračnejše v zgodovini trga.¹⁶

Jurij Ignac Anton je še naprej širil svoje posesti. Do leta 1719 je poravnal več dolgov grofov Rattkayev – hrvaških solastnikov dela Dolnjega gradu, sedeža gospostva Gornji Ljutomer, in tako postal njegov edini lastnik. Leta 1725 je od grofice Marije Terezije Zehentner odkupil bližnje manjše imenje Babinici. S soprogo Jožefo Katarino, roj. pl. Ruess, vdovo Teuffenbach, sta dobila med drugim dve hčerki, Ano Marijo Eleonoro in Marijo Jožefo. Jurij Ignac Anton je umrl leta 1732 še razmeroma mlad, v 42. letu starosti, v Ljutomeru, kjer je bil tudi pokopan. Dedinja celotne posesti je takoj po očetovi smrti postala starejša hčerka Ana Marija Eleonora. V času njene mladoletnosti je posest upravljal Karel Leopold baron Gabelkhoven, ki je bil mož njene tete oziroma materine sestre. V primerjavi z Mauerburgi je bil slednji kot gospodar bolj popustljiv do tržanov Ljutomera. Leta 1736 je z Ljutomerčani podpisal novo pogodbo, s katero so se poravnale dolgoletne pravde med tržani in graščino. Po smrti matere Jožefe Katarine je vso dediščino prevzela že polnoletna Ana Marija Eleonora baronica Mauerburg s soprogom Francem Ksaverjem grofom Codroipom. Njena mlajša sestra je že zgodaj odšla v samostan dominikank in se odpovedala svojemu deležu dediščine. Tako je Ana Eleonora Marija postala edina lastnica Braneka, Dolnjega gradu, Cvena in drugih zemljišč. Hkrati so Mauerburge na Braneku nasledili Codroipi, s katerimi se je začel postopni zaton gradu.¹⁷

¹¹ Slekovec, *Trg in župnija Ljutomer*, str. 957–959. Za genealogijo baronov Mauerburgov gl. Naschenweng, *Der landständische Adel des Herzogtums Steiermark* (https://www.landesarchiv.steiermark.at/cms/dokumente/12799919_77967720/a7a9fa8a/NASCHENWENG%20Webseite%20Version%20Oktober%202020.pdf).

¹² Slekovec, *Trg in župnija Ljutomer*, str. 957–959.

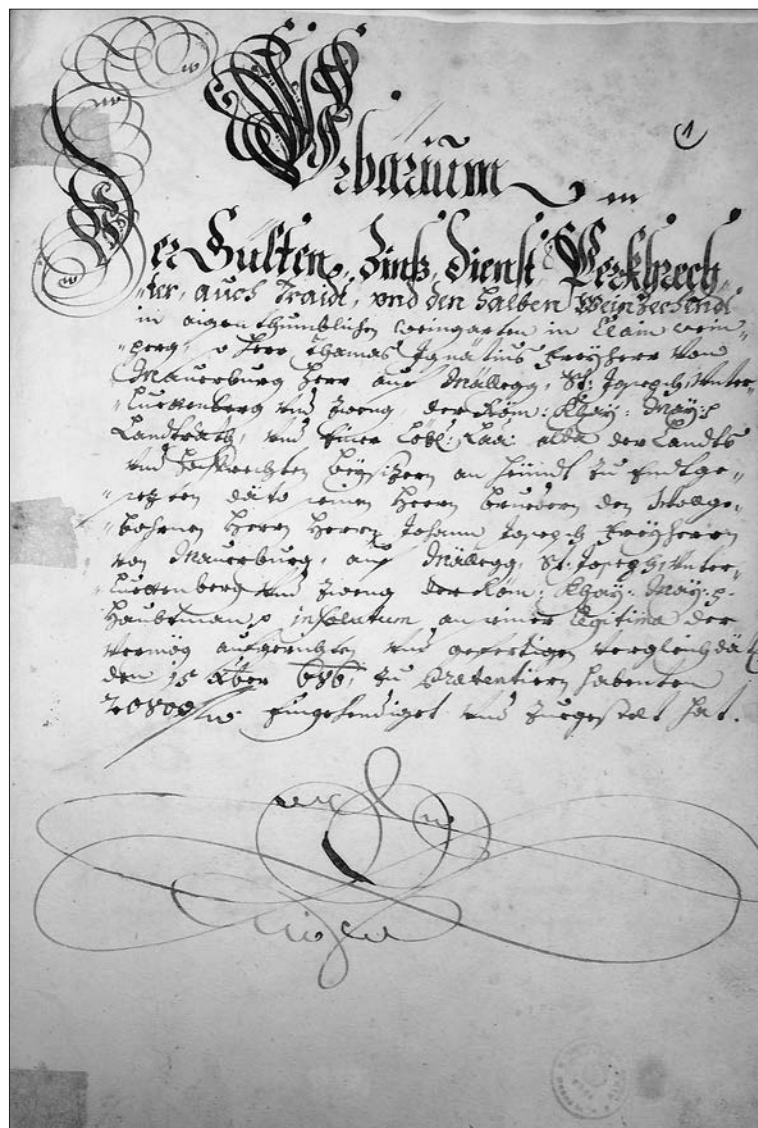
¹³ Kovačič, *Ljutomer*, str. 206–207.

¹⁴ Potrditev o predaji posesti Tomaža Ignaca ml. bratu dvojčku Janezu Jožefu je zapisana na prvi strani transkribiranega vira – urbarja (SI ZAP 70 R – 20, Urbar zemljiške posesti in gornine v Ormoško-Ljutomerskih gorah / 1688, fol. 1).

¹⁵ Janežič, Grad Branek, str. 7; Pintarič, *Odnosi med trgovci*, str. 62.

¹⁶ Janežič, Grad Branek, str. 7.

¹⁷ Slekovec, *Trg in župnija Ljutomer*, str. 963–965.

Naslovnica urbarja (SI ZAP 70 R – 20, fol. 1).

Zemljiška posest rodbine Mauerburg v Ormoško-Ljutomerskih goricah

Urbar zemljiške posesti, obvez, služnosti in gornine v Ormoško-Ljutomerskih goricah se nanaša na dogajanje v rodbini Mauerburg konec leta 1686. Takrat je Tomaž Ignac baron Mauerburg st. umrl, njegovo ogromno imetje, ki so ga popisali in ocenili na 230.000 gld, pa se je v glavnem razdelilo med sinova – dvojčka Tomaža Ignaca ml. in Janeza Jožefa. Pred smrtjo je oče v testamentu določil, naj Tomaž Ignac ml. ob izpolnitvi obveznosti do brata in sester postane dedič polovice vsega imetja. Zato se je ta s svojo soprogo preselil na Branek, kjer je odtlej živel kot zemljiški gospod. Nekaj dni po očetovi smrti sta brata sklenila dogovor, po katerem je Janezu Jožefu pripadla določena vsota denarja in del braneških posesti. Na podlagi tega je nastal tudi omenjeni urbar

za zemljiško in vinogradniško posest, činž, služnosti, gornino, žitno desetino in polovico vinske desetine.

Na naslovni strani urbarja je natančno zapisana pogodba oziroma izpolnitev dogovora, iz katerega je možno razbrati vrednost in obseg novo pridobljenih posesti z vsemi dajatvami in prihodki Janeza Jožefa Mauerburga. Pogodba med bratoma je bila sklenjena nekaj dni po očetovi smrti, in sicer 15. decembra 1686. Na osnovi izpisane in podpisane pogodbe je Janez Jožef prejel 20.800 gld gotovine in posesti z vsemi dajatvami ter drugimi prihodki, ki so zapisani na naslednjih folijih urbarja. Pogodba razkriva tudi, da je bil Tomaž Ignac takrat deželni svetnik ter predsednik v deželnem in dvornem sodišču dežele Stajerske, brat Janez Jožef pa je bil stotnik, torej vojak.¹⁸

¹⁸ SI ZAP 70 R – 20, Urbar zemljiške posesti in gornine v Ormoško-Ljutomerskih goricah / 1688, fol. 1.

Tomaž Ignac Mauerburg je s podpisom in pečatom na koncu urbarja izjavil in se zaobljubil v svojem imenu ter imenu svojih naslednikov, da se predane posesti, gorskopravni prihodki, desetina in vinogradi na Malem Vinskem Vrhu zapišejo v imenjsko knjigo dežele Štajerske na ime njegovega brata. To se je zavedlo v knjigo na osnovi Mauerburgovega pravnomočnega potrdila z ocenjeno imenjsko vrednostjo 29 funtov in štiri šilinge imenjske rente gosposke posesti, skupaj z 12 gld letnega davka, ki so ga morali podložniki plačevati državi. V oceno te vrednosti je bila zajeta odškodnina in zemljiška posest z vsemi prihodki. Urbar kot tak je bil spisan šele ob ureditvi vpisa izročene zemljiške lastnine in pravic v deželno imenjsko knjigo 14. januarja 1688. Ureditev vpisa se je torej zavlekla.¹⁹

Lociranje vasi

Janez Jožef baron Mauerburg je s pogodbo pridobil v last vinograde na Malem Viniškem Vrhu in posestni urad v Šalovcih. V goricaх Mali Vinski Vrh, Jastrebcu in Veliki Vinski Vrh so mu sogorniki kot novemu lastniku gorninskih vinogradov morali oddajati letno gornino, v vaseh oziroma goricaх Zgornji Šalovci, Hudošan (*Hudoschänn*, neznana lokacija), gorice na Kogu, vas Kog, Vuzmetinci, *Amberg* (neznana lokacija) in Mali Viniški Vrh, pa so mu podložniki dajali vsakoletno žitno desetino. Med omenjenimi vasi še danes obstajajo Kog, Jastrebcu, Vuzmetinci, Vinski Vrh ter Šalovci, ki ležijo na vzhodnem robu Slovenskih goric južno od Ljutomera, tik ob meji s Hrvaško.²⁰ Pokrajina je precej razgibana s številnimi vinogradi na prisojnih legah. Na osojnih legah prevladujejo gozdovi ter posamezne poljedelske obdelovalne površine. Vse omenjene vasi z izjemo Šalovcev ter južnim delom Jastrebccev spadajo pod območje Vzhodnih Ljutomersko-Ormoških goric. V Šalovcih pa prevladuje ravninski relief s številnimi poljedelskimi površinami in gozdom. Tak geografski oris vasi je bilo možno predvidevati iz samega urbarja, saj so podložniki v uradu Šalovci ter deloma v uradu Jastrebcu oddajali le činž ter žito in druge narvalne dajatve. V Šalovcih podložniki niso oddajali vina oziroma mošta.²¹ Na vojaških zemljevidih, ki so nastali dobrih 90 let po izdaji urbarja, je lepo razvidno, da tudi takrat, stoletje pozneje, v Šalovcih ni bilo nobenega vinograda. Največ vinogradov je označenih na območju Jastrebccev, Koga in Vuzmetincev. Na podlagi tega lahko sklepamo, da so te vasi spadale pod urad Jastrebcu, kjer je zapisanih tudi daleč največ sogornikov (pregledinca 4). Iz jožefinskega vojaškega zemljevida je tudi razvidno, da so bili vinogradi v

tem času praktično po celotnem območju Malega in Velikega Viniškega Vrha.²²

Denarne in narvalne obveze v viru

Naslovna stran urbarja je zapis o sklenitvi dogovora med bratoma Tomažem Ignacem in Janezom Jožefom baronoma Mauerburgoma, s katerim je prvi drugemu predal 20.800 gld gotovine in določeno zemljiško in vinogradniško posest, činž, služnosti, gorskopravne dajatve/gornine, žitno in polovico vinske desetine (... *der Gülden, zins, dienst, Perkhrechter, auch Traidt, vnd den halben wein Zechendt*) v določenih krajih oziroma goricaх. Nadalje je natančno zapisano, kaj vse je s pogodbo pridobil Janez Jožef Mauerburg. Vsebinsko, ki je razdeljena na tri točke, lahko najdemo na drugi strani preučevanega urbarja. V prvi točki je zapisano, da je Janez Jožef dobil v last vinograde na Malem Viniškem Vrhu, kjer sogornikom ni bilo potrebno oddajati/plačevati gornine, oddajati pa so morali polovico vinske desetine. V drugi točki je zapisano, da mu je pripadla vsakoletna žitna desetina v vaseh oziroma goricaх, kar je prej smel pobirati gospod Prankh v okviru svojega deleža gospostva Branek. To žitno desetino je že nekaj časa pred sklenitvijo pogodbe med bratoma odkupil od Prankha že njun, takrat še živeči oče, dr. Tomaž Ignac Mauerburg, in jo priključil svojim služnostim, izvirajočim iz lastnine nad gospostvom.²³

V tretji točki pa je navedena pridobitev posestnega urada Šalovci: naštetu so podložniki s svojimi vsakoletnimi narvalnimi in denarnimi obveznostmi. Prav tako so bili njegovi novi podložniki v uradu Jastrebcu ob drugih narvalnih in denarnih obvezah dolžni oddajati še činžni mošt. V goricaх Mali Vinski Vrh, Jastrebcu in Veliki Vinski Vrh so sogorniki Janezu Jožefu kot novemu lastniku gorninskih vinogradov morali oddajati letno gornino v denarju, gorninsko vino ali še mošt, po enega kopuna ter plačilo za sklenitev in izdajo gorninske pogodbe. Nekateri med njimi so hkrati s tem morali oddajati še glavarno oziroma plačati denarno nadomestilo za večdnevno tlako.²⁴

Podložniki, ki so imeli denarno obvezo že prej zapisano v urbarju gospostva Branek/Mällegg, so bili: *Mathekho Stermizer, Gregor Iuänuschä, Stephänn Khobätsch, Jürj Hertschkcho, Mäthe Roikho, Andräschr Chrischäniz, Iuän Iuänuschä*. Kmetije v sklopu urada Šalovci so bile izključno ravninska posest, saj so vsi podložniki ob vsakoletni osnovni denarni obvezi – činžu – oddajali še narvalne dajatve in živali. V večini primerov so to bili jajca, kopuni in žito. Nobena od kmetij pa ni hasnovala urbarialnih vinogradov. Iz

¹⁹ SI ZAP 70 R – 20, Urbar zemljiške posesti in gornine v Ormoško-Ljutomerskih goricaх / 1688, fol. 32, 32'.

²⁰ SI ZAP 70 R – 20, Urbar zemljiške posesti in gornine v Ormoško-Ljutomerskih goricaх / 1688, fol. 2–30.

²¹ Belec, *Ljutomersko-Ormoške gorice*.

²² Rajšp (ur.), *Slovenija na vojaškem zemljevidu*, 6, sek. 169, 198.

²³ SI ZAP 70 R – 20, Urbar zemljiške posesti in gornine v Ormoško-Ljutomerskih goricaх / 1688, fol. 1, 2.

²⁴ SI ZAP 70 R – 20, Urbar zemljiške posesti in gornine v Ormoško-Ljutomerskih goricaх / 1688, fol. 2–30.

Preglednica 1: Činž podložnikov v uradu Šalovci (po ustvarjenih skupinah).

Skupina glede na višino obveze	Podložniki (izvirni zapis)	Vsota
1. razred: 0–5 š	<i>Michäel Seuer</i>	– gld 4 š 7 d
2. razred: 5 š–1 gld	<i>Mätthe Welluschä</i>	– gld 7 š 27 d
	<i>Iuän Testernäkh</i>	– gld 7 š 28 d
3. razred: nad 1 gld	<i>Petter Morkhouitsch</i>	1 gld – š 7 d
	<i>Wäläsch Vnuschä</i>	1 gld – š 21 d
	<i>Mätthe Hertschkhö</i>	1 gld – š 21 d
	<i>Iuän Mäzl</i>	1 gld – š 21 d
	<i>Jacob Paullitschkä</i>	1 gld – š 21 d
	<i>Lorenz Hertschkhö</i>	1 gld – š 21 d
	<i>Stephän Workhō</i>	1 gld 1 š 13 d

Preglednica 2: Činž podložnikov v uradu Jastrebcu (po ustvarjenih skupinah).

Skupina glede na višino obveze	Podložniki (izvirni zapis)	Vsota
1. razred: 0–24 d	<i>Jäcob Esich</i>	– gld – š 24 d
	<i>Petter Osnutekh</i>	– gld – š 24 d
	<i>Mätbiäs Esich</i>	– gld – š 24 d
	<i>Wenkho Khollschiz</i>	– gld – š 24 d
	<i>Wlasj Hernia</i>	– gld – š 24 d
2. razred: nad 24 d	<i>Michael Pugläuez</i>	– gld – š 25 d
	<i>Oswoldt Pugläuez</i>	– gld – š 25 d
	<i>Vrbän Morkhouitsch</i>	– gld – š 25 d
	<i>Gregor Sädröuez</i>	– gld – š 25 d
	<i>Hanns Puglinäkh</i>	– gld – š 24 kr

preglednice 1 je razvidno, da je en podložnik moral oddati nekaj manj kot 5 š, dva sta morala oddati po dobrih 7 š, kar sedem pa jih je oddajalo po gld in par d. Zanimivo je, da je kar pet podložnikov oddajalo popolnoma enako vsoto, in sicer gld in 21 d.²⁵

Podložnik z obvezami, že zapisanimi v urbarju gospostva Branek/Mällegg, je bil *Iuän Khoroschinez*. Precej drugače kot za Šalovce je veljalo za podložnike v sklopu urada Jastrebcu, saj so ti ob vsakoletnem činžu in naturalnih dajtvah ter živalih (oves, kokoši) morali redno izročati še predivo in vedra činžnega mošta. V primerjavi z uradom Šalovci je bila zato denarna obveza podložnih kmetij v Jastrebcih precej nižja. Iz preglednice 2 je razvidno, da je šest podložnikov moralo oddajati po 24 d, štirje pa po 25 d činža. Izstopal je le en podložnik, ki je moral oddajati 24 kr.²⁶

V urbar vključenih goricah na Malem Viničnem Vrhu je skupaj 21 obdelovalnih enot/gorninskih vinogradov hasnovalo 16, saj sta dva sogornika oddajala obveze za dva vinograda. V preglednici 3 so sogorniki glede na višino svoje gornine razdeljeni na štiri razrede. Največ sogornikov je uvrščenih v 2. razred, kjer so plačevali od 2 do 4 gld. Najmanj, zgolj en, pa v 4. razred – ta je moral za sicer po znesku gornine naj-

večji vinograd plačevati skorajda 10 gld. Sogorniki so ob gornini morali oddajati še vino oziroma mošt in nekatere naturalne ali malopredne obveze – v večini primerov so bili to kopuni. Razen tega pa so nekateri hasnovalci morali plačevati še telesni davek. Ta je v večini primerov znašal po 7 kr in 2 d.

Iz seznama sogornikov na Malem Viničnem Vrhu in seznama posestnega urada Šalovci je razvidno, da je bil Mihael Sever podložnik v šalovskem uradu in hkrati še trikratni sogornik na Malem Vinskem Vrhu. Tu je skupaj z Luko Kovačičem hasnoval dva po višini gornine najmanjša vinograda, skupaj sta dajala za vsakega po 1 gld 22 kr 2 d; sam pa je užival še enega malo večjega. Tudi Kovačič je izstopal po številu vinogradov na Malem Vinskem Vrhu, saj je razen omenjenih dveh sam hasnoval še en, po gornini najmanjši vinograd. Ob obeh so na Malem Vinskem Vrhu uživali po dva vinograda še: Marko Peserl/Peserle enega deljeno in drugega sam, Matej Habjanič, Jurij Keček in Ivan Debeleč; med njimi je Habjanič izstopal po skupni višini svoje gornine, saj je moral plačevati kar 12 gld 40 kr 2 d.²⁷

V Jastrebcih je bilo 82 vinogradniških enot in nekaj manj hasnovalcev, saj so nekateri hasnovali dva oziroma celo tri vinograde. Iz tega lahko sklepamo, da je gorninski urad Jastrebcu vključeval daleč največ sogornikov od uradov v preučevanem urbarju. Naj-

²⁵ SI ZAP 70 R – 20, Urbar zemljiške posesti in gornine v Ormoško-Ljutomerskih goricah / 1688, fol. 2'–5'.

²⁶ SI ZAP 70 R – 20, Urbar zemljiške posesti in gornine v Ormoško-Ljutomerskih goricah / 1688, fol. 5–7'.

²⁷ SI ZAP 70 R – 20, Urbar zemljiške posesti in gornine v Ormoško-Ljutomerskih goricah / 1688, fol. 8–12'.

Preglednica 3: Gornina sogornikov v goricah na Malem Vinickem Vrhu (po ustvarjenih skupinah).

Skupina glede na višino obveze	Sogorniki (izvirni zapis)	Vsota
1. razred: 0–2 gld	<i>Stephan Pessler</i>	1 gld 48 kr – d
	<i>Lucäs Khouätschitsch</i>	1 gld 22 kr 2 d
	<i>Diennndt mit den Michael Seuer</i>	
	<i>Michäell Seuer</i>	1 gld 22 kr 2 d
	<i>Diennndt mit Lucäs Khouätschitsch</i>	
	<i>Lucäs Khouätschitsch</i>	1 gld 15 kr 3 d
2. razred: 2–4 gld	<i>Ändräsch Posauenz</i>	2 gld 30 kr – d
	<i>Mathekho Häbiänitsch</i>	2 gld 45 kr – d
	<i>Michael Seür</i>	2 gld 45 kr – d
	<i>Iuän Meýuschä diennndt mit den Märkbo Pessler</i>	2 gld 52 kr – d
	<i>Andräsch Pugläuez</i>	3 gld 3 kr – d
	<i>Michäell Plebez</i>	3 gld 3 kr – d
	<i>Mäthekho Lesiäkh</i>	3 gld 7 kr 2 d
	<i>Franz Nägi</i>	3 gld 37 kr 2 d
	<i>Märthin Pollänež</i>	3 gld 39 kr – d
3. razred: 4–6 gld	<i>Michael Khauthschouitsch</i>	4 gld 30 kr – d
	<i>Michael Schärthin</i>	5 gld 1 kr 2 d
	<i>Jürý Khettschekh</i>	3 gld 7 kr 2 d
		2 gld 15 kr – d
	<i>Iuän Debellež Von zway Thail weing:(arten)</i>	5 gld 25 kr 2 d
	<i>Märkbo Peserle</i>	5 gld 51 kr 2 d
4. razred: nad 6 gld	<i>Mathekho Häbiänitsch</i>	9 gld 55 kr 2 d

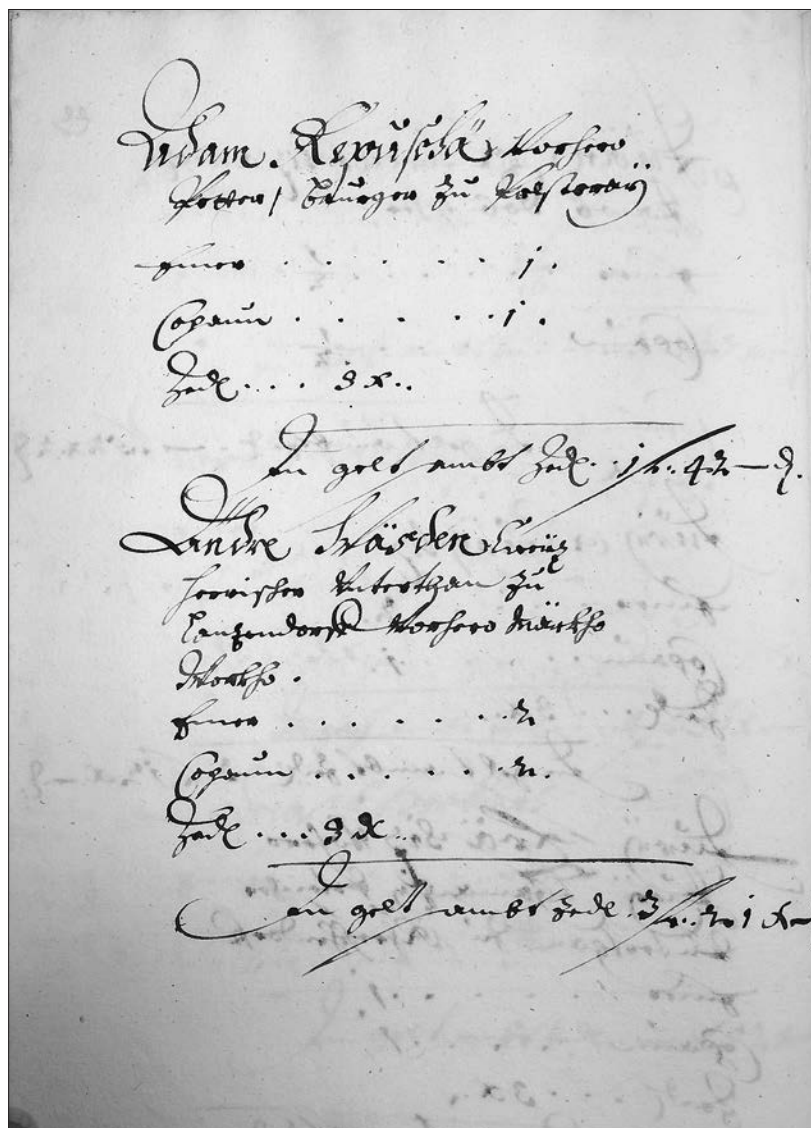
Preglednica 4: Gornina sogornikov v goricah Jastrebcu (po ustvarjenih skupinah).

Skupina glede na višino obveze	Sogorniki (izvirni zapis)	Vsota
1. razred: 0–1 gld	<i>Andräsch Horbäth</i>	– gld 52 kr – d
	<i>Iuän Kherentschiz</i>	– gld 52 kr 2 d
	<i>Dorothea Märinzin</i>	– gld 52 kr 2 d
	<i>Jürý Pünteritsch</i>	– gld 52 kr 2 d
2. razred: 1–2 gld	<i>Jürý Fräschiz</i>	1 gld 40 kr – d
	<i>Thamäsch Hertschkho</i>	1 gld 42 kr – d
	<i>Lorenz Horbäth</i>	1 gld 42 kr – d
	<i>Jürý Hernia</i>	1 gld 42 kr – d
	<i>Mathias Perpetitsch</i>	1 gld 42 kr – d
	<i>Andräsch Perpetitsch</i>	1 gld 42 kr – d
	<i>Thomäsch Bästun</i>	1 gld 42 kr – d
	<i>Nicläs Läch</i>	1 gld 42 kr – d
	<i>Khürchen St: Wollffgäangi</i>	1 gld 42 kr – d
	<i>Andre Khlemenschiz</i>	1 gld 42 kr – d
	<i>Märkbo Schweiz</i>	1 gld 42 kr – d
	<i>Mäthkho Khosež</i>	1 gld 42 kr – d
	<i>Iuän Kherentschiz</i>	1 gld 42 kr – d
	<i>Mäthekho Kerentschiz</i>	1 gld 42 kr – d
	<i>Eua Khauthschouitschin</i>	1 gld 42 kr – d
	<i>Petter Leuäkh</i>	1 gld 42 kr – d
	<i>Andre Khlemenschiz</i>	1 gld 42 kr – d
	<i>Stephan Fleiß</i>	1 gld 42 kr – d
	<i>Petter Perpetitsch</i>	1 gld 42 kr – d
	<i>Adam Repuschä</i>	1 gld 42 kr – d
	<i>Märgethä Lebezin</i>	1 gld 42 kr – d
	<i>Jacob Testernäkh</i>	1 gld 42 kr 2 d
	<i>Märthin Sägoz mit den Jürý Gerlezä</i>	1 gld 45 kr – d
	<i>Andräsch Wedä mit den Michael Wedä</i>	1 gld 45 kr – d
	<i>Jürý Fräschiz</i>	1 gld 52 kr 2 d

3. razred: 2–4 gld	<i>Phillip Schinkho</i>	2 gld 27 kr – d
	<i>Niclas Sumschiz</i>	2 gld 27 kr – d
	<i>Dorotheä Iüäñitschin</i>	2 gld 27 kr – d
	<i>Gregor Gotscheuer</i>	2 gld 27 kr – d
	<i>Margareta Podgerlärizin</i>	2 gld 27 kr – d
	<i>Mäthe Creiniz</i>	2 gld 27 kr – d
	<i>Stephän Goritschän</i>	2 gld 27 kr – d
	<i>Iuän Khoroschinez</i>	2 gld 27 kr – d
	<i>Caspar Esich</i>	2 gld 27 kr – d
	<i>Jurj Fräffchiz</i>	2 gld 27 kr – d
	<i>Petter Wutter</i>	2 gld 27 kr – d
	<i>Mäthe Schurbä</i>	2 gld 31 kr 2 d
	<i>Iuän Workho</i>	2 gld 36 kr – d
	<i>Märkho und Jurj Läusch</i>	2 gld 47 kr – d
	<i>Steinkho vnd Cathärinä Wäroschiz</i>	2 gld 54 kr – d
	<i>Dorothea</i>	3 gld 12 kr – d
	<i>Andreäsch Khollär</i>	3 gld 12 kr – d
	<i>Jurj Khouätschiz</i>	3 gld 12 kr – d
	<i>Märthin Dobrothä</i>	3 gld 12 kr – d
	<i>Jürj Gollowiz</i>	3 gld 12 kr – d
	<i>Jürj Gollobitsch</i>	3 gld 12 kr – d
	<i>Nicläs Khosakh</i>	3 gld 21 kr – d
	<i>Stephan Simaneritsch</i>	3 gld 21 kr – d
	<i>Iuän Fräffschiz</i>	3 gld 21 kr – d
	<i>Hellennä Plewezin</i>	3 gld 21 kr – d
	<i>Michael Workho</i>	3 gld 21 kr – d
	<i>Jurj Herneä</i>	3 gld 21 kr – d
	<i>Jurj Khärär</i>	3 gld 21 kr – d
	<i>Petter Khosäkh</i>	3 gld 21 kr – d
	<i>Ändre Wäsdén</i>	3 gld 21 kr – d
	<i>Märthin Sebernär</i>	1 gld 42 kr – d
		2 gld 15 kr – d
4. razred: 4–7 gld	<i>Wälläsch Tschereñschiz</i>	4 gld 13 kr 2 d
	<i>Märthin Temschäkh</i>	4 gld 18 kr – d
	<i>Andräsch Vokh</i>	4 gld 22 kr 2 d
	<i>Petter Gollek</i>	4 gld 42 kr – d
	<i>Petter Schosteritsch</i>	4 gld 42 kr – d
	<i>Märkho Tschikouez</i>	4 gld 42 kr – d
	<i>Märkho Landtschäritsch</i>	4 gld 51 kr – d
	<i>Märthin Stibler</i>	4 gld 55 kr – d
	<i>Ändre Khutnitsch</i>	4 gld 58 kr 2 d
	<i>Wälläsch Webetsch</i>	6 gld 21 kr – d
	<i>Jurj Schedtchen</i>	6 gld 30 kr – d
5. razred: nad 7 gld	<i>Iuän Iuänuschä</i>	7 gld 6 kr – d
	<i>Hellenna Sämtä die helffte, die andere helffte Jacob Tschibek</i>	8 gld – kr – d
	<i>Wälläsch Stebitsch Von 3 Thail weing:[arten]</i>	14 gld 6 kr – d
	<i>Gottfridt Ernnt Von 3 Thail weing:[arten]</i>	11 gld 36 kr – d
		2 gld 39 kr – d
		1 gld 42 kr – d

več, nekaj več kot 30, jih je glede na višino njihove gornine uvrščenih v 3. razred, kjer so plačevali od 2 do 4 gld. Nekaj več kot 20 jih je razvrščenih v 2. razred, kjer je njihova obveza znašala od 1 do 2 gld. Zelo malo sogornikov je uvrščenih v 1. razred – do 1 gld –, kjer so vsi štirje plačevali le 52 kr. Najmanjše število sogornikov, in sicer trije, so razvrščeni v 5.

razred, saj so plačevali od 8 pa vse do dobrih 14 gld. Največ, skoraj 16 gld, je moral plačevati sogornik, ki je obdeloval kar tri vinograde. To je tudi najvišja omenjena vsakoletna gornina v celotnem urbarju. Iz tabele je razvidna tudi zanimivost, da je več sogornikov plačevalo enako vsoto, na primer: devetnajst jih je plačevalo gld in 42 kr, deset jih je plačevalo 2 gld

Dajatve Adama Repuše in Andreja V�sdena v Jastrebcih (SI ZAP 70 R – 20, fol. 22').

in 27 kr, devet pa jih je moralo plačevati 3 gld in 21 kr. Tako kot na Malem Viničnem Vrhu so hasnovalci ob gornini oddajali še kopuna in gorninsko vino oziroma morda še mošt.

V goricah v bližnji okolici Jastrebcv so bili številni sogornniki z večjim številom vinogradov. Med njimi je najbolj izstopal *Gottfridt Ernnt Thraittenstainer* s tremi, med njimi po gornini največjim – zanj je plačeval kar 11 gld 36 kr. Tri vinograde na tem območju sta uživala tudi Blaž Štebič, ki je ob »svojem« vinogradu hasnoval še vinograda prejšnjih hasnovalcev Jurija Praščiča in Nikolaja Lažaja, in pa že omenjeni Jurij Praščič. Thraittenstainer in Štebič sta v primerjavi z ostalimi sogorniki oddajala tudi precej višjo gornino od ostalih, med 14 in 16 gld. Tu lahko nadalje zasledimo, da so Ivan Kerenčič, Jurij Golobič, Martin Sebernar in Stanko ter Katarina Varošic hasnovali po dva vinograda; Helena Samata in Jakob

Čibek pa sta si delila en vinograd na polovico. Dajati sta morala skupaj 8 gld gornine, kar pomeni, da sta imela res velik vinograd. Svoje posesti na preučevanem območju je imela tudi cerkev sv. Bolfenka.²⁸

V urbarju zaobjetih goricah na Velikem Vinskem Vrhu je bilo številčno najmanj – le osem enot in prav toliko sogornikov. V 1. razred, kjer so plačevali gornine od 1 do 4 gld, je uvrščenih pet. V 2. razredu pa so trije sogorniki plačali od 4 do skorajda 6 gld. Kot posebnost lahko omenimo, da eni sogorniki ni bilo potrebno plačevati niti denariča. Izročiti je morala le določeno mero vina ali mošta. V eni od enot je pisar verjetno pozabil zapisati ime in priimek enega sogornika, saj so navedene le njegove denarne obveze. Tu naštetih sogorniki so, prav tako kot v ostalih prime-

²⁸ SI ZAP 70 R – 20, Urbar zemljiške posesti in gornine v Ormoško-Ljutomerskih goricah / 1688, fol. 12–30.

Preglednica 5: Gornina sogornikov v gorica na Velikem Viničnem Vrhu (po ustvarjenih skupinah).

Skupina glede na višino obveze	Sogorniki (izvirni zapis)	Vsota
1. razred: 1–4 gld	<i>Catharinä Khouätschin</i>	/
	<i>Mätthe Tschauimitscher</i>	1 gld 39 kr – d
	<i>Hannß Glaunikh</i>	2 gld 54 kr – d
	<i>Jurÿ Dominkhusch</i>	3 gld 3 kr – d
	brez imena	3 gld 48 kr 2 d
2. razred: nad 4 gld	<i>Iuän Schudäkh</i>	4 gld 7 kr 2 d
	<i>Mätthe Tschollegg</i>	5 gld 7 kr 2 d
	<i>Petter Lukhätschitsch</i>	5 gld 57 kr – d

rih, ob gornini imeli še druge denarne in naturalne obveze/dajatve: gorninsko vino ali mošt, nekateri še glavarino, eden pa ob vsem tem še denarno nadomestilo za tlako.²⁹

Sklep

Z analizo urbarja in literature je moč ugotoviti, da je bil razlog za nastanek urbarja smrt Tomaža Ignaca barona Mauerburga oziroma delitev dediščine med njegovima sinovoma leta 1686. Tomaž Ignac ml. in Janez Jožef sta bila dvojčka, zato lahko sklepamo, da je oče še pred smrtjo določil, da bo njegov glavni dedič Tomaž Ignac ml. Slednji je tako postal lastnik Braneka in vseh pripadajočih posesti. Po smrti očeta bi bratu moral izplačati točno določeno vsoto denarja, 20.800 gld, in mu izročiti še majhen del dotlej braneške posesti. Na podlagi tega pogoja v očetovi oporoki je takoj nastala pogodba v smislu izpolnitve dogovora med bratoma. Vse podrobnosti dogovora so zapisane v proučevanju urbarju.

Na prvi strani urbarja piše, da je Tomaž Ignac ml. Janezu Jožefu denar izplačal nekaj dni po očetovi smrti 15. decembra 1686. Zraven denarja je bratu predal še posest s pripadajočimi prihodki, kar se je zgodilo 14. januarja 1688 z vpisom v deželno imenjsko knjigo v Gradcu. Takrat je Janez Jožef postal tudi uradni lastnik popisanih posesti v urbarju.

O delitvi premoženja barona Tomaža Ignaca Mauerburga je v svojem znanem delu *Ljutomer – Zgodovina trga in sreza* pisal tudi Franc Kovačič. Zapisal je, da je Janez Jožef na podlagi pogodbe 15. decembra 1686 podedoval po očetu 20.000 gld. Za to vsoto naj bi 14. januarja 1688 od braneške gospodščine odkupil določeno posest in prihodke, vrednost katerih je bila ocenjena na 29 funtov in 4 šilinge gosposkih davščin. Tako naj bi Tomaž Ignac dobival dajatve iz uradov Šalovci in Jastrebec ter desetino in gornino v Šalovcih, Hudošanu, Kogu, Ambergu, Vuzmetincih in Vinskem Vrhu. Iz zapisa na naslovnici urbarja in literature je moč ugotoviti, da ta zapis Franca Kovačiča ni povsem natančen. Janez Jožef je na podlagi dogovora konec leta 1686 res dobil denar

v vrednosti 20.800 gld, vendar s tem denarjem ni kupil navedenih posesti, temveč jih je na začetku leta 1688 dobil od brata kot drugi del odpravnine. Torej je Janez Jožef dobil denar in dobro leto pozneje še navedene posesti in pripadajoče prihodke. Na podlagi očetove oporoke iz leta 1686 je Tomaž Ignac ml. na začetku leta 1688 v celoti izpolnil dogovor med bratoma.

Vsebina urbarja je sestavljena iz treh točk, kjer so zapisane posesti novega lastnika, obveznosti tamkajšnjih podložnikov in sogornikov na tem območju ter še nekateri prihodki v naturalijah. Gledano v celoti so bili v pričujoč urbar zajeti tako zemljiški podložniki novega gospoda Janeza Jožefa Mauerburga kot tudi sogorniki v odtlej njegovih gorninskih vinogradih. V uradu Šalovci je bilo zapisanih 7 hasnovalcev, ki so bili zemljiški podložniki gospostva Branek. V uradu Jastrebec pa je bil zgolj zemljiški podložnik braneškega gospostva Ivan Korošec. V urbarju je večkrat tudi zapisano, kdo so bili prejšnji sogorniki – uživalci vinogradniške posesti. V nekaterih primerih so sinovi nasledili očete, npr. Jurij Hernja je nasledil Blaža Hernjo (fol. 18). V večini primerov pa so sogorniki prevzeli posesti od prejšnjih sogornikov, npr. Jakob Trstenjak je nasledil Matijo Rojka (fol. 17). Devet sogornikov je ob rednih dajatvah moralo odslužiti ali plačati še večdnevno tlako. Martin Polanec (fol. 8') je moral odslužiti dvanajstdnevno tlako ali pa v zamenjavo plačati 1 gld in 48 kr. Kar nekaj je tudi primerov, kjer en vinograd skupaj hasnujeta dva sogornika, npr. Luka Kovačič hasnuje vinograd skupaj z Mihaelom Severjem (fol. 10). V enem primeru pa si Helena Samata in Jakob Čibek delita vinograd na polovico. Skupaj morata zanj plačevati kar 8 gld.

V urbarju je zapisanih tudi kar nekaj sogornikov, ki so živeli v drugem kraju in so posledično imeli drugega zemljiškega gospoda. Med njimi so bili križevski podložniki (*Creüzherrischer Vnterthan*) Mihael Borko, Andrej Vašden iz Lancove vasi (*Lanzendorf*) in Matej Kerenčič iz Adrijancev (*Adriänzen*). Podložniki gospoda Pethőja (*Peteischer Vnterthan*) so bili Ivan Frašic, Peter Šoštarč, Doroteja iz Jastrebec (*SParbersPach*), Marjeta iz Adrijancev (*Adriänzen*) in Hans Glavnik iz Šalovcev (*Schälloffzen*). Veliko podložnikov je prihajalo tudi iz Središča ob Dravi (*Polsterau*), in sicer Doroteja Marinz, Marko

²⁹ SI ZAP 70 R – 20, Urbar zemljiške posesti in gornine v Ormoško-Ljutomerskih gorica / 1688, fol. 30'–32.

in Jurij Lacuš, Matko Kosec in Peter Lukačič. Matej Čoleg in Jurij Dominkuš sta bila podložnika gosпода Schaffmana (*Schoffmanischer Vnterthann*), oba sta prihajala iz Šalovcev (*Schälloffzen*). Za vse ostale hasnovalce ni natančno znano, če so bili podložniki Janeza Jožefa Mauerburga ali katerega drugega zemljiškega gospoda.

Preučevani urbar je dokončno nastal januarja leta 1688 z uradnim vpisom v štajersko imenjsko knjigo. Takrat je bila pogodba med bratoma tudi formalno izpolnjena. Lastnik omenjenih posesti na širšem območju Koga je postal Janez Jožef Mauerburg. Od 14. januarja 1688 naprej omenjeni uradi oziroma vasi v urbarju niso nikoli več bile sestavni del gospostva Branek. V terezijanskem popisu hiš združenega gospostva Branek, Gornji Ljutomer, Cven in Babinci iz leta 1754 pa velika večina krajev, omenjenih v urbarju, ni bila (več) del združene gosposčine.

VIRI IN LITERATURA

ARHIVSKI VIRI

SI ZAP – Zgodovinski arhiv na Ptuj

ZAP 70 R – 20, Rokopisna zbirka, Urbar zemljiške posesti in gornine v Ormoško-Ljutomerskih gorica / 1688.

Arhiv Župnije Ljutomer

Slekovec, Matej: *Trg in župnija Ljutomer*, rokopisna kronika, 1896.

LITERATURA

Belec, Borut: *Ljutomersko-Ormoške gorice. Agrarna geografija*. Maribor: Obzorja, 1968.

Blaznik, Pavle: *Historična topografija slovenske Štajerske in jugoslovanskega dela Koroške do leta 1500*, 1. zv.: A–M, (1986), 2. zv.: N–Ž. Maribor: Obzorja, 1988–1989.

Janežič, Maja: Grad Branek na Zgornjem Kamenščaku. *Zgodovinski listi* 10, 2001, št. 1, str. 5–9.

Kovačič, Fran: *Ljutomer – zgodovina trga in sreza*. Maribor: Zgodovinsko društvo Maribor, 1926.

Pavličič, Srečko: Dr. Tomaž Ignac Maurer, pl. Mauerburg baron Braneški. *Zgodovinski listi* 17, 2009, št. 1, str. 57–68.

Pintarič, Katja: *Odnosi med trgov Ljutomer in njegovim lastnikom ob koncu 17. stoletja*. Maribor: Filozofska fakulteta UM, 2011 (tipkopis diplomskega dela).

Rajšp, Vincenc (ur.): *Slovenija na vojaškem zemljevidu 1763–1787*, 6. zvezek, Karte. Ljubljana: ZRC SAZU, 1995.

S U M M A R Y

The division of Thomas Ignaz Baron Mauerburg's estate around Ljutomer in 1688

The Mauerburg family occupied Upper Castle or Branek Castle in Ljutomer between the seventeenth and eighteenth centuries. The period, during which they wielded authority over the wider Ljutomer area, coincided with one of the darkest and most turbulent periods in the area when Ljutomer and its surroundings were affected by frequent incursions of the Ottoman Turks and the so-called kuruces, anti-Habsburg Hungarian insurgents, who often looted and burned the market town and nearby villages and killed the local population. Moreover, the said period was also punctuated by plagues and fires as well as floods and droughts that spread famine in their wake.

The arrival of the baronial Mauerburg family also coincided with mass witch trials in Styria, most of which took place in Ljutomer. The dire living conditions were further exacerbated by the Mauerburgs' intransigence and aggressiveness, which was also at the root of many disputes and grievances between the Branek seigniory and the market town of Ljutomer. Most of these were settled in favour of the Mauerburgs as the feudal lords.

During this tumultuous period (or, more accurately, in 1688), *The Land Register of Estates and Vineyard Taxes in the Wine-Growing Hills of Ormož-Ljutomer* was compiled as a consequence of the division of inheritance between Thomas Ignaz, Jr., Mauerburg and his brother Johann Josef Mauerburg. The land register conveys the fulfilment of an arrangement reached between the brothers two years earlier and provides details regarding the amount of money and landed estates that the new lord of Branek, Thomas Ignaz, Jr., was to cede to his brother Johann Josef. The land register also brings forth details about the total estimated value of Johann Josef's property as well as about the places/estate offices and wine-growing hills that thenceforth no longer formed part of the Branek estate.

ISSN 0023-4923 (tiskana izdaja)
ISSN 2670-6865 (spletna izdaja)
UDK 94(497.4)